

Wittgenstein: Dindar Bir Adam ^a

NORMAN MALCOLM

Çeviren / Translated by

 İLYAS ALTUNER ^b

Öz: Değini, Wittgenstein'in felsefenin kendine özgü doğası hakkındaki anlayışının bir ifadesidir. Malcolm, Wittgenstein'in felsefi düşüncesi ile dinî düşüncesi arasında, açıklamaya yönelik tutumla ilgili bir benzetme olduğunu öne sürmektedir. O, daha sonra ortaya çıkacak başka analogiler de olduğunu düşünmektedir. Sonraki bölümlerde, Malcolm, belirli felsefi problemleri ele almasında kendini gösterdiği için, felsefede yaygın olan açıklamaların illüstrasyonlarını sunacak ve Wittgenstein'in bu açıklamalara karşı tutumunu tanımlamaya çalışacaktır. Son olarak, Wittgenstein'in felsefi görüşü ile dinî düşüncenin bazı karakteristik özellikleri arasındaki analogileri, kendisine görüldüğü gibi özetleyecektir. Bu yazı, Malcolm'ın Wittgenstein'in dinî tutumu hakkında yazdığı eserin ilk bölümünün çevirisidir.

Anahtar Kelimeler: Wittgenstein, dindar adam, deneyim, tutum, felsefe.

Wittgenstein: A Religious Man

Abstract: The remark is an expression of Wittgenstein's conception of the peculiar nature of philosophy. Malcolm proposes that there is an analogy between Wittgenstein's philosophical thought and religious thought, in respect to the attitude towards explanation. He thinks there are other analogies which will emerge later on. In subsequent chapters, Malcolm will provide illustrations of explanation that are common in philosophy and he will try to describe Wittgenstein's attitude toward those explanations, as it presents itself in his treatment of specific philosophical problems. Finally, I will summarize the analogies, as they appear to him, between Wittgenstein's view of philosophy and some characteristic features of religious thinking. This article is a translation of the first part of Malcolm's work about Wittgenstein's religious attitude.

Keywords: Wittgenstein, religious man, experience, attitude, philosophy.

^a Yazının kaynağı için bkz. Norman Malcolm, *Wittgenstein: A Religious Point of View*, ed. Peter Winch (London: Routledge, 1993), 7-10.

^b Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
altuneril@yahoo.com

Wittgenstein çocukken Roman Katolik kilisesinde formel bir eğitim aldı. Daha sonra kız kardeşi Gretl ile konuşmaları onun çocukluk inancını yıktı. O dini inanca karşı aldırışsız, belki hatta onu hakir gören biri oldu. Yirmi bir yaş civarındayken, yine de, üzerinde kalıcı bir etki bırakan bir şey meydana geldi. Viyana’da sıradan bir tiyatro olan bir oyun gördü; ancak içinde eşi son derece perişan olan ve onun öleceği hakkında düşünen bir adamın bulunduğu bir sahne vardı, birden adamın şu sözcüklerle konuşmuş olduğunu hissetti: “Sana hiçbir şey olamaz!” Dünyada meydana gelen hiçbir madde, hiçbir zarar *ona* gelemezdi! Wittgenstein (bana yaklaşık 40 yıl sonra söylediği gibi) bu düşünceden çok fazla etkilendi: İlk zamanlarda dinsel inancın imkânını algıladı (NM, 58).

Wittgenstein Cambridge’de 1929 yılında 40 yaşındayken yaptığı “Ethik Üzerine Konuşma”da, “*tamamen* güvende hissetme” diye tanımladığı bir deneyiminden bahsetti. Yani birinin “Ben güvendedim, her ne olursa olsun hiçbir şey beni incitemez” (LE, 8) demeye meyilli olduğu zihin durumu, “Ben güvendedim, hiçbir şey beni incitemez” sözleri, birini Mezmur 23’ün bir yankısı gibi etkileyebilirdi: “Ölüm gölgesinin vadisi boyunca yürümeme rağmen, hiçbir kötülükten korkmayacağım; çünkü Sen benimlesin, senin değneğin ve senin bastonun, hepsi bana teselli olacak.” Yine aynı “etik üzerine konuşma”da, Wittgenstein sahip olduğu başka bir deneyiminden bahseder, ki “Dünyanın varlığına hayret ediyorum” sözleriyle tanımlanabilir. O bu deneyimin Tanrının dünyayı yarattığı düşüncesine dayandığını ve “dünyayı bir mucize olarak görme” deneyimi olduğunu düşündü. Yine “mutlak emniyet deneyimi”nin, “Tanrının ellerinde güvende hissetme” düşüncesiyle bağlantılı olduğunu düşündü (LE, 10).

Şimdi Birinci Dünya Savaşına gidelim. Savaşın ilanı üzerine, Wittgenstein, bir kırık yüzünden muaf olabilmemesine rağmen, askerlik için Avusturya Ordusu’nda kişisel olarak gönüllü oldu. Eylül 1914’de, Tolstoy’un *İncil Özeti*’ni bir kitapçada buldu. Ondan sonra, “ateş altındayken ve her zaman onu tekrar tekrar okudu ve hep yanında taşıdı”, ve diğer askerker tarafından “İncilleri olan birisi” olarak tanındı (BM, 220). Savaşın sonlarına doğru,

Wittgenstein Monte Cassino'da bir esir kampında olduğu sırada, bir esirle Dostoyevski'yi birlikte okudular. Parak'a göre, Wittgenstein'a Tolstoy'u tavsiye eden şey, bu yazarın "derin dinsel tutumu" idi. Parak, Wittgenstein'ın savaş sırasında dinsel bir dönüşüme doğru gittiğine ve bunun kendisine kalan servetin tamamını bağışlamasında bir rol oynadığına inandı (BM, 273).

Muhtemelen Wittgenstein'ın servetini feda etme güdüsü karmaşıktı. Bir keresinde bana para hatırı için arkadaş edinmemek amacıyla servetini bağışladığını söyledi. Ancak sanırım galiba Parak haklıydı. Wittgenstein İncilleri baştan sona bildiği için, İsa'nın şu sözleriyle vurulmayı fazla başaramamış olabilirdi:

Gerçekten sana söylüyorum, zengin bir adam için cennetin krallığına girmek zor olacaktır. Yine diyorumki, bir devenin iğne deliğinden geçmesi zengin bir adamın Tanrının krallığına girmesinden daha kolaydır (Matthew, 19: 23-4).

Sizden her kim bütün bu şeyleri terketmedikçe benim havarim olamaz (Luke, 14:13).

Wittgenstein'ın savaş boyunca tuttuğu günlükler, onun çokça dua ettiğini, ölümden çekinmesi gerektiğini değil de korkmadan ve kendisinin kontrolünü kaybetmeden ölümlle yüzeleşmesi gerektiğini gösterir.

O avlamaya geldiğinde nasıl davranacağım? Av olmaktan değil, görevimi doğru dürüst yapamamaktan korkuyorum. Tanrı bana güç versin. Amin!

O şimdi tamamen benimleyse, iyi bir ecelle, bilinçli bir biçimde öleyim. Kendimi asla kaybetmeyeyim! Şimdi saygın bir insan olmak için fırsatım var, çünkü ölümlle yüzyüzeyim. Ruh beni aydınlatsın (BM, 221).

Wittgenstein'ın biyografi yazarı Brian BMuinness şunları der: "Genelde bir şey yapmadan önce 'Tanrı benimle olsun! Ruh benimle olsun!' diye dua eder." (BM, 221). Wittgenstein, oldukça tehlikeli topçu sınıfı gözlemcisinin nöbeti için yüksek bir mevkide gönüllü oldu. Şöyle yazmıştır: Belkide ölüme yakınlık hayatıma ışık getirecek." (BM, 240).

Esir kampındayken Wittgenstein, serbest kaldığında ileride görevinin ne olacağını düşünmek zorundaydı. Muhtemelen o, üzerinde ısrar ettiği gibi servetinden feragat etmeye zaten harar vermişti. Bir keresinde ailesinin şaşkın itirazlarına rağmen Viyana geri dönmüştü. Felsefeye dönemezdi, çünkü söyleyecek daha fazla şeye sahip olmadığını düşündü. Seçim, papazlıkla öğretmenlik arasındaydı. Papazlık için gereken ilahiyat eğitimlerinin dört yılı, onun bu seçeneğini ortadan kaldırdı. Bir ilkokul öğretmeni olmaya karar verdi. Arkadaşı Parak'a şöyle dedi: "Bir papaz olmayı çok istemiştım, ama bir öğretmen olduğumda İncil'i çocuklarla okuyabilirim." (BM, 274).

Savaş esnasında Wittgenstein ve mimar Paul Engelmann arkadaş olmuşlardı. Wittgenstein *Biyografi*'sinde Engelmann, soru ortaya atar: "Wittgenstein dindar mıydı?" Onun yanıtı, dünyanın yaratıcısı olarak Tanrı düşüncesinin Wittgenstein'in dikkatini neredeyse hiç çekmediği, ancak "nihaî bir yargı kavramının ona derin kaygı verdiğidir. Wittgenstein'ı tanıdığımda, yıllar sonra, aynı izlenimi aldım (PE, 77). Benim *Biyografi* eserimden bir alıntı:

Wittgenstein bir keresinde, birinin kendi günah ve suçundan birinin farkında olduğu karıştırıldığı sürece Tanrı düşüncesini anlayabildiğini düşündüğünü söyledi. Bir *Yaratıcı* düşüncesini anlayamadığını da ekledi. Sanırım kendinden nefret etme, saflık için yoğun bir arzu ve onları daha iyi yapmak için insanlardaki acizlik hissi duygularının zihni ile ilgisi olması kadar İlâhî yargı, affetme ve kurtarıma düşüncelerinin onun için anlaşılabilirliği vardı.

Wittgenstein bir defasında ölümsüzlük kavramının bir anlam kazanabildiği bir yolun, birinin iç dünyası aracılığıyla olduğunu ileri sürdü, ki birisi, birinin ölümle bile kurtulamayacağı görevlere sahiptir. Wittgenstein bizzat katı bir görev duygusuna sahip oldu.

Wittgenstein'in yargılayan ve affeden bir Tanrı düşüncesini kavramak için kendi karakter ve deneyimiyle hazırlandığına inanıyorum. Ancak neden ya da sonsuzluk kavramından çıkan bir kozmolojik Tanrısallık düşüncesi, ona aykırı olacaktır (NM, 59).

Bir Nihâî Yargı kavramının etkisi onun bazı değinilerinde

yansıtılır. İlki 1940'da bana yazdığı mektupta meydana gelir: "Çabalamış olduğumda bir alçaktan daha fazlasını kanıtlayamam" (NM, 88). İkincisi 1949'da Drury ile Wittgenstein arasında geçen bir konuşmadaydı. Drury, Origen'in bir öğretilerinden bahsetmişti, ki buna göre "zamanın sonunda bütün şeylerin iadesi olacaktı, hatta şeytan ve kötü yola düşmüş meleklerin eski şerefleri geri verilecekti". Drury o zaman bu düşüncenin "küfür gibi derhal kınandığını" da ekledi. Wittgenstein şöyle yanıtladı: "elbette bu reddedildi. O başka herşeyi saçma yapacaktı. Şimdi yaptığımız şey sonunda hiçbir fark getirmeyecekse, o zaman hayatın bütün ciddiyeti ortadan kaldırılır." (RR, 174-5). Üçüncü değini 1951 yılında hayatının son aylarında yazıldı: "Tanrı bana şunu diyebilir: "Seni kendi sözlerinle yargılıyorum. Kendi eylemlerin başkalarında onları gördüğünde nefretle ürpertti seni."" (VB, 87). *Defterler* ve *Tractatus* bizzat Wittgenstein Büyük Savaş'ta askerlik görevini yaparken yazıldı. Her iki eser de dinsel bir doğa düşüncesini içerir. 1916'daki *Defterler*'de "Tanrı ve hayatın amacı hakkında ne biliyorum?" sorusunu ortaya koyar (NB, 73).

Kaynaklar

- Engelmann, Paul. *Letters from Ludwig Wittgenstein with a Memoir*. Trans. L. Furtmüller, Oxford: Blackwell, 1967. [PE]
- Malcolm, Norman. *Ludwig Wittgenstein: A Memoir*. Oxford: Oxford University Press, 1984. [NM]
- McGuinness, Brian. *Wittgenstein: A Life 1: Young Ludwig (1889–1921)*. London: Duckworth, 1988. [BM]
- Rhees, Rush (ed). *Ludwig Wittgenstein: Personal Recollections*. Oxford: Oxford University Press, 1984. [RR]
- Wittgenstein, Ludwig. "A Lecture on Ethics." *Philosophical Review* 74, no. 1 (1965). [LE]
- Wittgenstein, Ludwig. *Notebooks 1914-16*. Trans. G. E. M. Anscombe. Oxford: Blackwell, 1979. [NB]
- Wittgenstein, Ludwig. *Vermischte Bemerkungen (Miscellaneous Remarks)*. Trans. Peter Winch. Oxford: Blackwell, 1980. [VB]

